

TEHLİKELİ ATIKLARIN YÖNETİMİ

Hande UZUNOĞLU

Dünyamız küresel ısınma ve çevre sorunları nedeniyle tehdit altında.

Gün geçtikçe artan nüfus beraberinde tüketimi artırıyor. Bu durumda doğal kaynaklarımız hızla tükeniyor. Etkin çevre yönetimleri uygulanmadığı için de çevre sorunları insan hayatını tehlike altına sokuyor.

Gelişigüzel atılan çöpler, yok edilen ormanlar, derelere akıtılan kanalizasyonlar, kanallara dökülen yağlar, çevreye dökülen tehlikeli atıklar...

Özellikle ticaret ve üretim faaliyetleri sonucunda hammadde, su, enerji ve besin maddeleri tüketimi sonucunda ortaya çıkan katı, sıvı ve gaz atıklar çevreyi olumsuz etkiliyor.

Artan atık miktarı; atıksız veya olabildiğince az atıklı üretimi, atıkların geri kazanılmasını ve nihayet atıkların ekonomi ve çevre açısından en uygun şekilde bertarafını gerektiriyor. (Çevre ve Orman Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü Atık Yönetimi Eylem Planı 2008-2012)

Bu nedenle atığın kaynağında azaltılması, özelliğine göre ayrılması, toplanması, geçici depolanması, ara depolanması, geri kazanılması, taşınması, bertarafı ve bertaraf işlemleri sonrası kontrolü ve benzer işleri yönetmek amacıyla “atık yönetimi” oluşturulması önem taşımaktadır.

Ülkemizde Çevre ve Orman Bakanlığı'nın atık yönetimi konusundaki çalışmaları belediye atıkları, ambalaj atıkları, tehlikeli atıklar, tehlikesiz atıklar ve özel atıklar olmak üzere beş ana başlık altında yürütülüyor.

Bu atıklardan evsel atıklar ile tıbbi atıkların yönetimiyle ilgili yükümlülükler belediyeler tarafından yerine getiriliyor.

Ambalaj atıkları, atık yağlar, pil ve aküler ile kullanım ömrü dolmuş lastiklerin bulunduğu atık gruplarının toplanması, geri kazanılması ve bertarafı ile ilgili yükümlülükler ise üretici sorumluluğundadır. (Atık Yönetimi Eylem Planı)

Tehlikeli Atıklar Tanım ve Tehlikeli Atık Beyan Sistemi

Tehlikeli atıklar; çevre ve insan için tehlike arz eden yanıcı, yakıcı, kanserojen, patlayıcı, tahriş edici ve zehirli atıkların tümüne verilen genel bir isimdir.

Tehlikeli atıkların yönetimine ilişkin AB standartlarına göre 14.03.2005 tarih ve 25755 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinde revizyon yapılmıştır. Söz konusu Yönetmelik’te en son yapılan değişiklik, 4 Eylül 2009 tarih ve 27339 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

Tehlikeli atıklar evsel atıklardan farklı olarak, içerdikleri zararlı özellikler nedeniyle çevreye ve insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde özel şartlarda bertaraf edilmelidir. Bu nedenle bu tür atıkların mutlaka tekniğine uygun şekilde yakılması, fizikokimyasal işleme tabi tutulması veya düzenli depolanması gerekmektedir.

Tehlikeli atıklar; patlayıcı, parlayıcı, kendiliğinden yanmaya müsait, suyla temas halinde parlayıcı gazlar çıkaran, oksitleyici, organik peroksit içerikli, zehirli, korozif, hava ve suyla temasında toksik gaz çıkaran, toksik ve eko-toksik özellikler taşıyan atıklardır.

Ayrıca özel atıklar kapsamında yer alan ve nihai bertarafı/ geri kazanımı özel koşullar gerektiren tıbbi atıklar, piller, aküler, atık yağlar, PCB, PCT’li atıklar gibi atıklar da bu gruba girmektedir.

Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği kapsamında tehlikeli atık ana listesi Ek 1’de yer almaktadır. Bu başlıkların açıklamaları ise <http://www.izmir-cevreorman.gov.tr/default.asp?mid=154&L=TR> web sayfasından görülebilmektedir.

Avrupa Atık Katalogu ile uyumlu olan atık listesinde yer alan tehlikeli atıklar (A), muhtemelen tehlikeli atık olabilecek atıklar (M) olarak yönetmeliğin tehlikeli atık listesini oluşturmaktadır.

Yönetmelikte genel olarak; tehlikeli atıklar genel kategoriler, muhtemel kaynakları, bileşenleri ve türleri itibariyle sınıflandırılarak tanımlanmış, atıklar için tehlike özellikleri ve yasal bertaraf yöntemlerine yer verilmiştir.

Bu kapsamda: tehlikeli atıklar; azaltma, geri dönüşüm, arıtma ve bertaraf yöntemleri ile kontrol edilebilmektedir.

Atıkların yönetimine ilişkin ilkeler şunlardır;

- a) Her türlü atığın ithali yasaktır.
- b) Atıkların kaynağında en aza indirilmesi esastır.
- c) Atık yönetiminin her safhasında sorumlu kişiler, çevre ve insan sağlığına zarar vermeyecek tedbirleri alırlar.
- d) Atıkların yarattığı çevresel kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı atık üreticileri, taşıyıcıları, bertaraf edicileri kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar. Adı geçen sorumluların, meydana gelen zararlardan ötürü genel hükümlere göre de tazminat sorumluluğu saklıdır.

- e) Atıkların yönetiminden kaynaklanan her türlü çevresel zararın giderilmesi için yapılan harcamalar kirleten öder prensibine göre atıkların yönetiminden sorumlu olan gerçek ve tüzel kişiler tarafından karşılanır. Atıkların yönetiminden sorumlu kişilerin çevresel zararı durdurmak, gidermek ve azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre atıkların yönetiminden sorumlu olanlardan tahsil edilir.
- f) Atıkların, Bakanlıktan lisans almış bertaraf tesisleri dışında üçüncü kişiler tarafından ticari amaçlar ile toplanması, satışı ve bertaraf edilmesi, diğer yakıtlara karıştırılarak yakılması yasaktır.
- g) Atıklar fiziksel, biyolojik ve kimyasal ön işlemler haricinde kesinlikle doğrudan başka bir madde veya atıkla karıştırılamaz ve seyreltilemez.
- h) Bertaraf tesislerine tehlikeli atıkla karışık atık gelmesi durumunda öncelikle ayrıştırılmalıdır. Ayrıştırmanın mümkün olmadığı durumda atığın tamamı tehlikeli atık olarak bertaraf edilmelidir.
- i) Atıkların geçici depolanması işleminin atığı üreten tesis içinde yapılması esastır. Ancak tesis içinde uygun yer bulunamaması durumunda üreticiye ait, gerekli koşullara sahip uygun bir alanda geçici depolama yapılması mümkündür.

Söz konusu Yönetmelikte üreticiler genel olarak;

- ❖ Atık üretimini en az düzeye indirecek tedbirleri almakla,
- ❖ Atıkların insan sağlığı ve çevreye yönelik zararlı etkisini, Yönetmelik hükümlerine uygun olarak en aza düşürecek şekilde atık yönetimini sağlamak, üç yıllık atık yönetim planını bu Yönetmeliğin yürürlüğe giriş tarihinden itibaren altı ay içinde hazırlayarak valilikten onay almakla,
- ❖ Ürettiği atıklarla ilgili kayıt tutmakla, atığını göndereceği lisanslı geri kazanım ya da bertaraf tesisinin istemiş olduğu uluslararası kabul görmüş standartlara uygun ambalajlama ve etiketleme yapmakla,
- ❖ Atıkların tesis içinde yönetmelikte öngörülen kriterlere uygun geçici depolarda bekletilmesi için valilikten izin almakla,
- ❖ Atık taşımacılığında mevcut uluslararası standartlara uymakla,
- ❖ Atığı bertaraf tesisinin kabul etmemesi durumunda taşıyıcıyı başka bir tesise göndermekle veya taşıyıcının atığı geri getirmesini ve bertarafını sağlamakla,
- ❖ Atıkların fabrika sınırları içinde tesis ve binalardan uzakta beton saha üzerine yerleştirilmiş sağlam, sızdırmaz, emniyetli ve uluslararası kabul görmüş standartlara uygun konteynırlar içerisinde geçici olarak muhafaza etmekle,
- ❖ Ayda bin kilograma kadar atık üreten üretici biriktirilen atık miktarı altı bin kilogramı geçmemek kaydı ile valilikten izin almaksızın atıklarını arazisinde en fazla yüz seksen gün geçici depolayabilir. Bu durumda herhangi bir tehlike halinde arazide önlem alabilmek için en az bir kişiyi görevlendirmekle ve bu kişinin, adını, telefonunu valiliğe bildirmekle,
- ❖ Yönetmelik hükümlerine uygun olarak bertaraf tesislerine gönderilmeden önce kendi atıklarını gerekli önlemleri alarak fiziksel, kimyasal veya biyolojik işlemlerle zararsız hale getirmek, bakiye atık oluşuyorsa uygun şekilde bertaraf tesisine götürmekle veya gönderilmesini sağlamakla,

- ❖ Tesis içinde atıkların toplanması taşınması ve geçici depolanması gibi işlemlerden sorumlu olan çalışanların sağlığı ve emniyeti ile ilgili her türlü tedbiri almakla,
- ❖ Faaliyetlerine yönelik inşaat ve işletme ruhsatı alınması aşamasında, tehlikeli atıklarının Yönetmelik hükümleri doğrultusunda bertarafının sağlandığını belgelemekle

yükümlüdürler.

Tehlikeli atık üreticilerinin bir diğer yükümlülüğü ise; atık beyan formunu her yıl ocak ayında bir önceki yıla ait bilgileri doldurarak, iki ay içinde valiliğe göndermek ve bir yıl boyunca bir nüshasını saklamaktır.

Ancak atık beyan formlarının kağıt ortamında uygun doldurulmaması, eksik ve yanlış bilgiler içermesi gibi nedenlerden dolayı takibi ve değerlendirmesi mümkün olamamıştır.

Bu nedenle 2007 yılında Tehlikeli atık üreticilerince beyan edilen tehlikeli atık verisinin toplanması ve değerlendirilmesi amacıyla internet ortamında TEHLİKELİ ATIK BEYAN SİSTEMİ'NE geçilmiştir.

Projenin ilk aşamasında yani 2008 yılında Türkiye genelinde;

- Yaklaşık 41.000 sanayi tesisi tanımlanmış (TOBB),
- Yaklaşık 20.000 tesise kullanıcı kodu ve şifre verilmiş,
- 6.700 işletme sisteme giriş yapmış ve
- 3.600 işletme atık veri girişi yapmıştır.

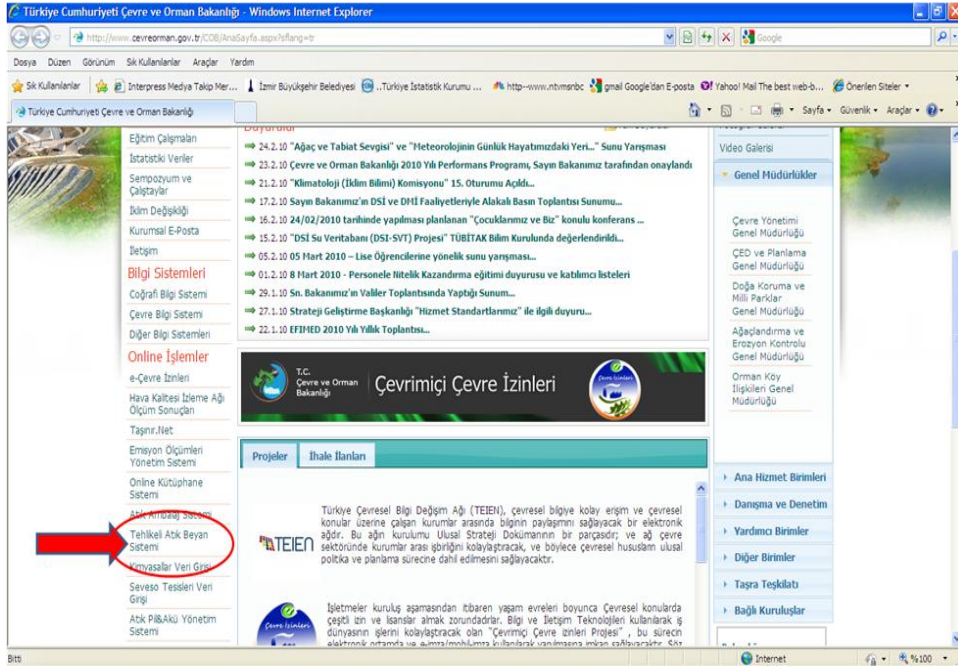
Bu sistem ile birlikte; atık beyanı yapan firmaların sayısında artış beklenmektedir. Ayrıca elektronik olarak toplanan verilerin işlenmesi ve değerlendirilmesi çok kolaylaşacaktır.

Atık üreticileri 2009 yılı tehlikeli atık beyanlarını internet üzerinden Tehlikeli Atık Beyan Sistemi (TABS) kullanarak yapacaktır, tehlikeli atıklara ilişkin başka bir form doldurulmayacaktır.

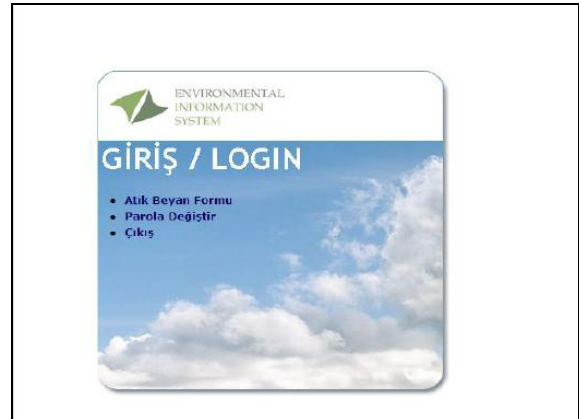

AR&GE BÜLTEN 2010 ŞUBAT – EKONOMİ

Şekil 1. Çevre ve Orman Bakanlığı TABS Erişimi (<http://www.cevreorman.gov.tr>)

Şekil 2. TABS Giriş Sayfası ve Kayıt Giriş Formu

04.01.2010 tarihinde kullanıma açılan TABS sistemi 02.04.2010 tarihine kadar açık tutulacaktır. Atık üreticileri beyan işlemini yaptıktan sonra "beyan bilgilerini" yazdırmak ve bu belgeyi bir yıl süre ile saklamak zorundadır.

TABS'a girmek için kullanıcı adı ve parolası bulunmayan firmaların, Bakanlığın web sitesinde bulunan "Atık Beyan Sistemi Kullanım Başvuru Formu"nu doldurarak İl Çevre ve Orman Müdürlüğünden şifre talebinde bulunmaları gereklidir.

2009 yılı için prosesten kaynaklanan atıklara ilişkin bilgilerin tehlikeli atık üreticisi firmalarca girişinin yapılmadığının tespit edilmesi halinde 2872 sayılı Çevre Kanununun 20. maddesi (g) bendi gereği bildirim ve bilgi verme yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi nedeniyle cezai işlem uygulanacaktır. Beyan edilmeyen atıkların prosesten kaynaklanmaması durumunda firma sisteme giriş yapmaları doğrultusunda uyarılacak ve giriş yapması sağlanacaktır.

Ülkemizde tehlikeli atıklar konusunda; güvenilir bir atık envanterinin oluşturulamaması, üreticilerin bu konuda yeterince bilgilendirilmemesi, bertaraf tesislerinin sayısının az olması, çevresel risklerin bilincinde olunmaması, yasal olmayan şekilde atıkların gelişigüzel ortama dökülmesi gibi sorunlar; etkin atık yönetiminin önündeki en büyük handikaplardır.

Bu konuda özellikle Bakanlığın Eylem Planı kapsamında yapacağı çalışmalar önem taşımaktadır. Bununla birlikte orta ve uzun vadede konuya ilişkin eğitim çalışmalarının artırılarak yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR:

- Çevre ve Orman Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Atık Yönetimi Eylem Planı (2008-2010) <http://www.atikyonetimi.cevreorman.gov.tr/>, 26.02.2010
- İzmir Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü, “Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği” Bilgilendirme Toplantısı, İzmir Ticaret Odası, 16.04.2009.
- İzmir Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü Atık Yönetimi Dairesi Başkanlığı, “Tehlikeli Atık Beyan Sistemine İlişkin Olarak Sıkça Sorulan Sorular”, http://www.atikyonetimi.cevreorman.gov.tr/belge/tabs_sss_2009.pdf

Ek 1

Listedeki Ana Başlıklar:

- (01) Madenlerin aranması, çıkarılması, işletilmesi, fiziki ve kimyasal işleme tabi tutulması sırasında ortaya çıkan atıklar,
- (02) Tarım, bahçivanlık, deniz ürünleri üretimi, ormancılık, avcılık ve balıkçılık, gıda hazırlama ve işleme sonucu ortaya çıkan atıklar,
- (03) Ahşap işleme, sunta ve mobilya üretimi, selüloz, kağıt ve karton üretiminden kaynaklanan atıklar,
- (04) Deri kürk ve tekstil endüstrisi atıkları,
- (05) Petrol arıtma, doğal gaz saflaştırma ve kömürün pirolitik işlenmesinden kaynaklanan atıklar,
- (06) İnorganik (organik olmayan) kimyasal işlemlerden kaynaklanan atıklar,
- (07) Organik kimyasal işlemlerden kaynaklanan atıklar,
- (08) Astarların (boyalar, vernikler ve vitrikiye emayeler) yapışkanlar, yalıtıcılar ve baskı mürekkeplerinin üretim, formülasyon tedarik ve kullanımından (İFTK) kaynaklanan atıklar,
- (09) Fotoğraf endüstrisinin atıkları,
- (10) Isıl işlemlerin atıkları,
- (11) Metal ve diğer materyallerin kimyasal yüzey işlemi ve kaplanması ve demir madeni dışındaki hidro-metalürjinin yol açtığı atıklar,
- (12) Metallerin ve plastiklerin biçimlenmesi ve fiziki ve mekanik yüzey işlenmesi atıkları,
- (13) Yağ ve sıvı yakıt atıkları (yenebilir yağlar, 05 ve 12 hariç),
- (14) Organik çözücüler, soğutucu ve itici gazların atıkları,
- (15) Aksi belirtilmemiş ise ambalaj maddeleri, absorbanlar, silme bezleri, filtre malzemesi ve koruyucu giysi atıkları,
- (16) Listede belirtilmeyen atıklar,
- (17) İnşaat ve yıkım atıkları (kirlenmiş alanlardan çıkartılan hafriyat dahil),
- (18) İnsan ve hayvan sağlığına ve/veya bu konulardaki araştırmalara ilişkin atıklar (doğrudan sağlığa ilişkin olmayan mutfak ve restoran atıkları hariç),
- (19) Atık bertaraf tesislerinin atıkları, saha dışı atık su arıtma tesislerinin ve insan tüketimi için ve endüstriyel kullanım için kullanılan su hazırlama tesislerinin atıkları,
- (20) Belediye atıkları (evsel atıklar ve benzer ticari, endüstriyel ve kurumsal atıklar) ayrı toplanmış kısımlar dahil.